

Kohtuasi C-253/23**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

20. aprill 2023

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Landgericht Dortmund (Dortmundi esimese astme kohus, Saksamaa)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

13. märts 2023

Hageja:

ASG 2 Ausgleichsgesellschaft für die Sägeindustrie Nordrhein-Westfalen GmbH

Kostja:

Land Nordrhein-Westfalen

Põhikohtuasja ese

Konkurents – Kartellikokkulepe – Direktiiv 2014/104/EL – Kahjuhüvitis – Kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise nõuete loovutamine – Õigus olla hageja – Koondatud ühishagi

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Liidu õiguse tõlgendamine, ELTL artikkel 267

Eelotsuse küsimused

1. Kas liidu õigust, eelkõige ELTL artiklit 101, ELL artikli 4 lõiget 3, põhiõiguste harta artiklit 47 ning direktiivi 2014/104/EL artikli 2 punkti 4 ja artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et viidatud sätetega on vastuolus liikmesriigi õiguse tõlgendamine ja kohaldamine viisil, mis takistab isikul, kellele on tekitatud

ELTL artikli 101 rikkumisega – mis loetakse direktiivi 2014/104/EL artikli 9 või seda artiklit ülevõtvate siduvate riigisiseste õigusnormide alusel vaieldamatuks – kahju, loovutada eelkõige mass- või hajutatud kahju korral oma nõudeid litsentseeritud õigusteenuste osutajale, et viimane saaks need nõuded *follow-on*-hagi (järelhagi) kujul esitada teiste väidetavalt kahju saanud isikute nõuetega koondatult, kui puuduvad muud samaväärsed seadusjärgsed või lepingulised võimalused kahjuhüvitise nõuete koondamiseks, seda eelkõige seetõttu, et need ei vii täidetavate kohtuotsuseni, ei ole kasutatavad muudel menetluslikel põhjustel või on majanduslikel põhjustel objektiivselt ebamõistlikud, ja seeläbi muutub eelkõige tühise kahju eest vastutusele võtmine praktiliselt võimatuks või ülemäära keeruliseks?

2. Kas liidu õigust tuleb niimoodi tõlgendada vähemasti juhul, kui kõnealused kahjuhüvitise nõuded tuleb esitada olukorras, kus Euroopa Komisjon ega liikmesriigi asutused ei ole enne teinud väidetava rikkumise kohta otsust, mille oleks siduv mõju direktiivi 2014/104/EL artiklil 9 põhinevate riigisiseste õigusnormide tähenduses (*stand-alone*-hagi (eraldiseisev hagi)), kui muud samaväärsed seadusjärgsed või lepingulised võimalused kahjuhüvitise nõuete koondamiseks tsiviilhagi esitamise eesmärgil juba esimeses küsimuses nimetatud põhjustel puuduvad ja eelkõige juhul, kui vastasel korral ei saaks ELTL artikli 101 rikkumise eest üldse vastutusele võtta, seda ei avaliku õiguse (*public enforcement*) ega eraõiguse kaudu (*private enforcement*)?

3. Kas juhul, kui vähemalt ühele neist kahest küsimusest tuleb vastata jaatavalt, peavad asjaomased Saksa õigusnormid olukorras, kus liidu õigusega kooskõlas olev tõlgendus on välistatud, kohaldamata jääma, mille tagajärjel oleks nõuete loovutamine vähemasti sellest aspektist lähtudes kehtiv ja õiguse tõhus rakendamine muutuks võimalikuks?

Viidatud liidu õigusnormid ja rahvusvahelise õiguse normid

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. novembri 2014. aasta **direktiiv 2014/104/EL** teatavate eeskirjade kohta, millega reguleeritakse liikmesriikide õiguse kohaseid kahju hüvitamise hagisid liikmesriikide ja Euroopa Liidu konkurentsioiguse rikkumise korral, eelkõige artiklid 2, 3 ja 9

ELTL artikkel 101

ELL artikli 4 lõige 3 ja artikkel 6

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 47

EIÕK artikkel 13

Viidatud riigisiseseid õigusnormid

Õigusteenuste osutamise seadus (Rechtsdienstleistungsgesetz, edaspidi „RDG“), eelkõige:

RDG § 1 (Kohaldamisala)

„(1) Käesolev seadus reguleerib kohtuväliste õigusteenuste osutamise õigust Saksamaa Liitvabariigis. Seaduse eesmärk on kaitsta õigusabi taotlejaid, õiguskäivet ja õiguskorda ebapädevalt osutatud õigusteenuste eest. [...]“

RDG § 2 (Õigusteenuse mõiste)

„(2) Õigusteenus on [...] kolmanda isiku nõuete või kolmanda isiku arvel sissenõudmiseks loovutatud nõuete sissenõudmine, kui nõuete sissenõudmine on iseseisev majandustegevus [...]“.

RDG § 3 (Õigus osutada kohtuvälised õigusteenuseid)

„Kohtuväliste õigusteenuste iseseisev osutamine on lubatud ainult ulatuses, mis on ette nähtud käesolevas seaduses või mõnes muus seaduses või selle alusel.“

RDG § 10 (Õigusteenuste osutamine eriteadmiste alusel)

„(1) Füüsilised ja juriidilised isikud [...], kes on registreeritud pädevas asutuses (registreeritud isikud), võivad osutada õigusteenuseid eriteadmiste alusel järgmistes valdkondades: 1. inkassoteenused (§ 2 lõike 2 esimene lause) [...]“.

RDG § 11 (Eriteadmised, kutsenimetused)

„(1) Inkassoteenused nõuavad eriteadmisi taotletud inkassotegevuse jaoks olulistest õigusvaldkondades [...]“.

Õigusteenuste osutamise määrus (Rechtsdienstleistungsverordnung, edaspidi „RDV“), eelkõige §-d 2 ja 4

Konkurentsipiirangute vastane seadus (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, edaspidi „GWB“), eelkõige §-d 32, 32b ja 33

Tsiviilseadustik (Bürgerliches Gesetzbuch, edaspidi „BGB“), eelkõige §-d 134 ja 398

Asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Loovutatud nõuete alusel 31. märtsil 2020 esitatud hagiga nõuab hageja ühtekokku 32 Saksamaa, Belgia ja Luksemburgi saekaatri (edaspidi „nõude loovutajad“) nimel kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamist. Ta süüdistab kostjat selles, et viimane ühtlustas enda ja Nordrhein-Westfaleni liidumaa teiste

metsaomanike jaoks ajavahemikul 28. juunist 2005 kuni 30. juunini 2019 okaspuupalkide (edaspidi „ümarpuit“) hinnad, rikkudes sellega ELTL artiklit 101. Metsaomanikud ei pakkunud oma kaupa turul ise, vaid andsid kostjale käsundi tegeleda nende eest ümarpuidu müügiga. Sel viisil leppis kostja ostjatega lisaks enda pakutava ümarpuidu hinnale kokku ka teiste osalevate metsaomanike ümarpuidu hindades ja pakkus seda puitu turul.

- 2 Saksamaa Liitvabariigi konkurentsiametis (Bundeskartellamt) toimus selle tegevusega seoses mitme aasta vältel uurimine ning 2009. aastal tehtud otsusega kehtestati kostjaks oleva liidumaa suhtes konkreetsete piirmäärad puiduturustuskoostöele ja meetmed turuosa vähendamiseks.
- 3 Saekaatrid nõuavad hüvitist kahju eest, mis tekkis neil väidetavalt alates 28. juunist 2005 seetõttu, et nad ostsid Nordrhein-Westfalenist ümarpuitu hindadega, mis nende väitel olid kartelli tõttu liiga kõrged. Nõue põhineb nõuete loovutajate tehtud mitmelsajal tuhandel üksiktehingul.
- 4 Nad volitasid oma nõudeid esitama hageja, kes on õigusteenuste osutamise seaduse alusel litsentseeritud õigusteenuste osutaja, ja loovutasid oma nõuded talle. Hageja esitab nõuete loovutajate nõuded koondatult enda nimel ja enda kulul, kuid loovutajate arvel, esmalt tegi ta seda kohtuväliselt, nüüd esitab ta nõuded teda esindava advokaadi kaudu Landgericht Dortmundile (Dortmundi esimese astme kohus). Vastusooritusena kohustusid nõuete loovutajad maksuma hagejale nõuete rahuldamise korral tasu. Seejuures esindab hagejat „kvalifitseeritud isik“, kes on kantud õigusteenuste osutajate registrisse, st Saksa jurist, kes on edukalt sooritanud mõlemad juristi riigieksamid, omab kohtunikuna tegutsemise kvalifikatsiooni ja luba tegutseda advokaadina. Hageja on oma tegevusala ja eriteadmisi tegevuslitsentsi väljaandvale asutusele üksikasjalikult selgitanud ja tõendanud.
- 5 Kostja palub jätta hagi rahuldamata; ta on seisukohal, et puidu koondatud müük koguni alandas hindu ja tuli seega saetööstusele kasuks. Eelkõige tugineb kostja aga sellele, et kahjuhüvitise nõuete loovutamisel hagejale rikuti õigusteenuste osutamise seadust (RDG), mistõttu on nõuete loovutamine tühine, ja järelikult puudub hagejal õigus esitada hagi.

Eelotsusetaotluse põhjenduste lühikokkuvõte

- 6 Just mass- ja hajutatud kahju korral koondatakse Saksamaal nõuded nn loovutamismudelile alusel ning esitatakse kohtule koondatud ühishagidena. Väidetavalt kahju saanud isikud loovutavad oma väidetavad nõuded õigusteenuste osutamise seaduse (RDG) alusel litsentseeritud õigusteenuste osutajale, kes esitab need koondatult enda nimel ja enda kulul, kuid nõuete loovutajate arvel, ning saab nõuete rahuldamise korral tasu.
- 7 Seda lähenemisviisi on Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus, BGH) oma praktikas tunnustanud mitmes õigusvaldkonnas, nimelt

üüriõiguses, lennureisijate õiguste teostamisel ning niinimetatud diislikütuse/heitkoguste skandaaliga seotud kahjuhüvitise nõuete puhul. Kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise nõuete valdkonnas ja seal eelkõige *stand-alone*-juhtumite puhul peavad madalama astme kohtud loovutamismudelit oma praktikas siiski vastuvõetamatuks; Bundesgerichtshofil (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) ei ole veel olnud võimalust esitada selle kohta oma seisukohta.

- 8 BGB § 398 üldnormi kohaselt võib sissenõudmise eesmärgil loovutada ka kahjuhüvitise nõude näiteks inkassoteenuse osutajale. Käesolevas kontekstis on inkassoteenuse osutajad litsentseeritud õigusteenuste osutajad, kellele on antud luba inkassoteenuste osutamiseks. Selle loa alusel on neil lubatud õigusabi taotlejate nimel sisse nõuda (neile sissenõudmise eesmärgil loovutatud) nõudeid, RDG § 10 lõike 1 esimese lause punkt 1 koostoimes RDG § 2 lõike 2 esimese lausega. Kui inkassoteenuste osutamise luba puudub, on nõude sissenõudmine keelatud ja nõuete loovutamine on seega tühine. Inkassoteenuste osutamise loa annavad riiklikud litsentseerimisasutused taotluse alusel pärast litsentseerimismenetluse läbiviimist, tuginedes tõendatud eriteadmiste (RDG §-d 11 ja 12).
- 9 Antud inkassoteenuste osutamise luba hõlmab nõuete kohtuvälist sissenõudmist. Kõrgeima astme kohtute praktikas on siiski tunnustatud, et inkassoteenuste osutajad võivad nõudeid põhimõtteliselt sisse nõuda ka kohtumenetluses, kui neid esindab seal advokaat. Põhimõtteliselt võivad inkassoteenuste osutajad koondada ühes kohtumenetluses ka mitme kahju saanud isiku nõuded (BGH 13. juuni 2022. aasta otsus *financialright*, toimik nr Via ZR 418/21, *juris*, lk 11 jj, lk 51 jj; BGH 13. juuli 2021. aasta otsus *Airdeal*, toimik nr II ZR 84/20, *juris*, lk 20, lk 49 jj). See puudutab üldjuhul mudeleid, mille puhul jätab inkassoteenuste osutaja nõuete sissenõudmise kulud enda kanda ja saab oma tegevuse eest tasu ainult nõuete rahuldamise korral; seda peab Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus, BGH) samuti lubatavaks (BGH 13. juuli 2021. aasta otsus *Airdeal*, toimik nr II ZR 84/20, *juris*, punkt 48).
- 10 Mõned Saksa kohtud on aga seisukohal, et võimalus esitada neile loovutatud nõudeid puudub inkassoteenuste osutajatel kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise nõuete puhul. Landgericht Stuttgart (Stuttgardi esimese astme kohus) põhjendas seda seisukohta põhikohtuasjaga paralleelselt toimunud menetluses sellega, et kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamist reguleeriv õigus on muu hulgas Euroopa Liidu konkurentsioiguse arengu tõttu iseäranis keerukas ja võib üldjuhul põhjustada huvide konflikte. Lisaks sellele puudub inkassoteenuste osutajatel hoolimata seadusjärgselt eriteadmiste kohta esitatud tõenditest selles valdkonnas tavaliselt sisuline pädevus (vt nt **Landgericht Stuttgarti (Stuttgardi esimese astme kohus) 20. jaanuari 2022. aasta otsus, toimik nr 30 O 176/19, *juris*, punkt 88 jj** – Baden-Württembergi ümarpuidukartell; **Landgericht Mainzi (Mainzi esimese astme kohus) 7. oktoobri 2022. aasta otsus, toimik nr 9 O 125/20** – Rheinland-Pfalzi ümarpuidukartell, *juris*).

- 11 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul on kirjeldatud seisukoht õige vähemasti siis, kui – nagu käesolevas asjas – on tegemist *stand-alone*-juhtumiga. Sellises asjas tuleb nimelt ulatuslikult uurida paljusid aspekte, mis ei kuulu eelkõige tsiviilõiguse valdkonda. Sellistel juhtudel näib olevat selgelt ületatud RDG § 2 lõikes 2 sisalduva mõiste „inkassoteenused“ alla kuuluda võiva kohtuvälise tegevuse piir, nimelt nõuete sissenõudmise eesmärgil eksperdi poolt teostatav õiguslik hindamine ja nõustamine RDG §-de 11 ja 2 tähenduses koostoimes RDV §-dega 2 ja 4.
- 12 Kuna BGB § 134 kohaselt on seadusega kehtestatud keeluga vastuolus olev tehing tühine, oleks selle tagajärjel tühine ka nõuete loovutamine ise. Seetõttu tuleks käesolev kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise hagi ilma edasise sisulise uurimiseta läbi vaatamata jätta, kuna hagejal puudub hagi esitamise õigus.
- 13 Muid vastuvõetavaid ja samavõrra sobivaid võimalusi kartellikokkuleppega tekitatud mass- või hajutatud kahju hüvitamise nõude esitamiseks Saksamaal ei ole. Kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise hagide suhtes ei ole eelkõige kohaldatav – Saksamaal veel üle võtmata – esindushagi direktiiv (direktiivi 2020/1828 artikli 2 lõige 1 koostoimes I lisaga) ja kahjuhüvitise nõuete suhtes ei ole kohaldatav ka GWB § 33 lõike 4 kohane riigisisene esindushagi.
- 14 Hajutatud kahju tähendab üldiselt kahju, mida iseloomustab asjaolu, et ühe isiku kahju on väike, kuid kõigi kahju saanud isikute kahjude liitmise korral osutub kahjusumma suureks; ühe isiku kahju on sedavõrd väike, et võimalike kulude ja kasu ebasoodsat suhet arvestades on majanduslikult mõistlik loobuda nõudmast selle hüvitamist. Isegi sellistele isikutele, kellele on kartellikokkuleppega tekitatud kahju näiteks suurusjärgus 200 000 kuni 300 000 eurot, pakub üksnes koondatud ühishagi majanduslikult mõistlikku ja teostatavat võimalust nõuda kahju hüvitamist, seda seetõttu, et Saksamaal on kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamist puudutavad kohtuvaidlused eriomase kulu- ja riskistruktuuriga.
- 15 Siiski leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et RDG sätete tõttu peab ta vähemasti sellistel *stand-alone*-juhtudel nagu käesolev lähtuma nõuete loovutamise tühisusest. Seega sõltub käesoleva kohtuasja tulemus otsustaval määral esitatud küsimustele antavatest vastustest. Kui Euroopa Kohus peaks jõudma järeldusele, et RDG-le antud tõlgendus, mida kirjeldati eespool, ei ole liidu õigusega vastuolus, tooks see tõlgendus kaasa nõuete loovutamise tühisuse ja seega kogu hagi läbi vaatamata jätmise.
- 16 Kui aga Euroopa Kohus jõuab järeldusele, et küsimustele tuleb vastata jaatavalt ja RDG-le antud tõlgendus on liidu õigusega vastuolus, siis – kuna eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul on liidu õigusega kooskõlaline tõlgendus välistatud, sest see oleks alus riigisisese õiguse *contra legem* tõlgendamisele (vt selle kohta Euroopa Kohtu 4. juuli 2006. aasta otsus Adeneler jt, C-212/04, EU:C:2006:443, punkt 110; 4. märtsi 2020. aasta otsus Bank BGŻ BNP Paribas, C-183/18, EU:C:2020:153, punkt 67, ja eelkõige 6. oktoobri 2021. aasta otsus Sumal,

C-882/19, EU:C:2021:800, punkt 72) – tuleks RDG käesoleval jätta juhul kohaldamata, millest tulenevalt oleks nõuete loovutamine kehtiv.

- 17 Eelotsusetaotluse esitanud kohtul on märkimisväärseid kahtlusi, kas keeld esitada kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise nõuded koondatult on liidu õigusega kooskõlas, seda eelkõige *stand-alone*-juhtudel. Kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise nõudeid menetlevate Saksa kohtute praktikas tehtud järeldus, et RDG-st tuleneb kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise nõuete koondamise keeld, on eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul 1) vastuolus direktiiviga 2014/104, 2) vastuolus liidu õiguses sätestatud tõhususe põhimõttega ja 3) vastuolus liidu õiguses sätestatud tõhusa õiguskaitse põhimõttega.
- 18 1. Esmalt on kahtlusi, kas kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise nõuete koondamise keeld on kooskõlas direktiivi 2014/104 artikli 3 lõikega 1 koostoimes artikli 2 punkti 4 kolmanda alternatiiviga. Viidatud sätted, mis on käesolevas asjas ajaliselt kohaldatavad, kinnitavad kahju saanud isikute õigust saada kartellikokkuleppega tekitatud kahju eest hüvitist täies ulatuses, nagu seda on tunnustatud väljakujunenud kohtupraktikas, ja laiendavad seda õigust „kahju kannatanud isiku õigused üle võtnud füüsilisele või juriidilisele isikule”, sealhulgas nõude üle võtnud isikule“.
- 19 Direktiivi 2014/104 artikli 3 lõikes 1 on sätestatud, „et igal konkurentsioiguse rikkumise tõttu kahju kannatanud füüsilisel või juriidilisel isikul on võimalus nõuda ja saada kõnealuse kahju täielikku hüvitamist“. Kõnealune õigus kahju täielikule hüvitamisele on ka isikul, kellele kahju saanud isik oma nõude loovutab. Direktiivi 2014/104 artiklis 2 punkti 4 kolmandas alternatiivis on kahju hüvitamise hagi sõnaselgelt määratletud kui „liikmesriigi õiguse kohane hagi, millega väidetavalt kahju kannatanud isik [...] või kahju kannatanud isiku õigused üle võtnud füüsiline või juriidiline isik, sealhulgas nõude üle võtnud isik, esitab liikmesriigi kohtule kahju hüvitamise nõude“.
- 20 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul toetab just kolmanda alternatiivi hilisem lisamine direktiivi 2014/104 artikli 2 punkti 4 järeldust, et liidu seadusandja pidas silmas sellist loovutamismudelit nagu käesolevas asjas vaidluse all ja lisis selle kui nõude tõhusa jõustamise vahendi teises alternatiivis juba ette nähtud võimalusele esitada hagi teise isiku nimel.
- 21 Loovutamismudeli kaitse direktiivis 2014/104 näib olevat vajalik ka direktiivi eesmärkide saavutamiseks, nimelt soovitakse direktiiviga „taga[da], et ELi konkurentsieeskirjade rikkumise tõttu kannatanutel oleks kasutada toimivad mehhanismid, mille abil nõuda kantud kahju täielikku hüvitamist terves Euroopas“ (komisjoni ettepanek: direktiiv 2014/104, COM(2013) 404 final, lk 5).
- 22 Teistes liikmesriikides, näiteks Madalmaades, Austrias ja Soomes on loovutamismudelid tunnustatud nõuete esitamise võimalusena. Nende

keelustamine Saksamaal kahjustaks konkurentsioiguse tõhusat ja ühetaolist kohaldamist ning võiks samal ajal soodustada soovimatut *forum shopping*'ut.

- 23 Peaaegu ühel ajal direktiivi 2014/104 avaldamisega Euroopa Liidu Teatajas rõhutas Euroopa Kohtu kohtujurist kohtuasjas CDC Hydrogen Peroxide, et sellise inkassoteenuste osutaja nagu põhikohtuasja hageja esiletõus, „kelle eesmärk on koondada liidu konkurentsioiguse rikkumisest tingitud kahju hüvitamise nõuetest tulenevad varad, [näitab] seda, et keerukamate konkurentsiriikumiste puhul ei ole kannatanutel mõistlik endil isiklikult erinevate sedalaadi [rikkumiste toimepanijate] vastu menetlust algatada“ (kohtujurist Jääskineni 11. detsembril 2014. aasta ettepanek kohtuasjas C-352/13, EU:C:2014:2443, punkt 29). On ilmne, et sellega tegi kohtujurist selgeks, et on olemas ka tugev mõistlik vajadus hagid nõuete loovutamise kaudu koondada.
- 24 2. Samuti esineb kahtlusi selles, kas kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise nõuete koondamise keeld on kooskõlas ELTL artikli 101 ja ELL artikli 4 lõike 3 kohase tõhususe põhimõttega.
- 25 ELTL artikkel 101 on eraõiguslike isikute vahelistes suhetes vahetult kohaldatav ja loob neile õigusi, mida peavad kaitsma liikmesriikide kohtud. Kartellikokkuleppe keelu soovitatav toime eeldab Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt, et „igauks“ saab nõuda talle kartellikokkuleppega tekitatud kahju täielikku hüvitamist (väljakujunenud kohtupraktika; Euroopa Kohtu 20. septembri 2001. aasta otsus Courage, C-453/99, EU:C:2001:465, punkt 23, punktid 26 ja 27; 13. juuli 2006. aasta otsus Manfredi, C-295/04, EU:C:2006:461, punktid 90 ja 91, punkt 95, punktid 100 ja 101; 12. detsembril 2019. aasta otsus Otis, C-435/18, EU:C:2019:1069, punkt 22, ja 6. oktoobri 2021. aasta otsus Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, punkt 32).
- 26 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikast nähtub, et liikmesriikide kohtud, kes on oma pädevuse raames kohustatud kohaldama liidu konkurentsioigust, peavad tagama, et liidu õigusega antud õiguste kasutamine ei muutuks praktiliselt võimatuks ega ülemäära keeruliseks; liikmesriikide menetlusautonoomiat võivad piirata ka esimuslikud liidu õigusnormid. Sellega seoses peavad liikmesriikide kohtud mitte ainult tagama liidu õiguse „täieliku toime“ ja kaitsma ELTL artikliga 101 isikutele antud õigusi, vaid takistama juba ka liidu õiguse täieliku tõhususe mis tahes nõrgendamist, vähendamist ja isegi ohtu seadmist (Euroopa Kohtu 13. juuli 2006. aasta otsus Manfredi, C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, punkt 89; vt väljaspool kartellikokkulepetega tekitatud kahju hüvitamist reguleerivaid õigusnorme ka 19. juuni 1990. aasta otsus Factortame, C-213/89, EU:C:1990:257, punkt 20, ja 9. märtsi 1978. aasta otsus Simmenthal, 106/77, EU:C:1978:49, punkt 21, punktid 23 ja 24; vt ka kohtujurist Pitruzzella 8. septembri 2022. aasta ettepanek kohtuasjas Repsol, C-25/21, EU:C:2022:659, punkt 84). Seejuures ei või üksikuid elemente vaadelda eraldi, vaid tõhususe tagamiseks tuleb pigem uurida, kas riigisisese õigusnormid, mis käsitlevad võimalusi kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise õiguse „täielikuks“ teostamiseks, muudavad liidu õigusega antud õiguste kasutamise praktiliselt

- võimatuks või ülemäära keeruliseks (Euroopa Kohtu 28. märtsi 2019. aasta otsus Cogeco, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 45; kohtujurist Kokott'i 17. jaanuari 2019. aasta ettepanek kohtuasjas Cogeco, C-637/17, EU:C:2019:32, punkt 81, ja 14. oktoobri 2004. aasta ettepanek kohtuasjas Berlusconi jt, C-387/02, EU:C:2004:624, punkt 109).
- 27 Mass- või hajutatud kahju korral saab Saksamaal konkurentsioigusest tulenevaid nõudeid eraõiguse kaudu tõhusalt esitada üksnes käesolevas asjas vaidlusaluse loovutamismudeli kaudu. Ilma selleta ei ole potentsiaalselt kahju saanud isikutel reaalselt võimalust nõudeõiguse tegelikult ja tõhusaks teostamiseks.
 - 28 Kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise nõuete esitamine on faktiliselt, majanduslikult ja õiguslikult keeruline ning seetõttu aeganõudev, kulukas ja riskantne. Suur aja- ja rahakulu ning kohtumenetluse risk avaldab pärssivat mõju eelkõige tarbijatele, aga ka väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjatele, mistõttu jäetakse nõuded mõistliku huvipuuduse tõttu esitamata (vt kohtujurist Jääskineni 11. detsembri 2014. aasta ettepanek kohtuasjas CDC, C-352/13, EU:C:2014:2443, punkt 29). Mõistlikku huvipuudust saab ületada ainult nõuete koondatud esitamisega ja sellega seotud ekspertide ja õigusnõustajate kulude ning (kohtumenetluse) riski jagamisega (kohtujurist Kokott'i 29. juuli 2019. aasta ettepanek kohtuasjas Otis, C-435/18, EU:C:2019:651, punkt 88; kohtujurist Jääskineni 11. detsembri 2014. aasta ettepanek kohtuasjas CDC, C-352/13, EU:C:2014:2443, punkt 29).
 - 29 Kõik need probleemid tekivad veelgi enam *stand-alone*-juhtudel, sest sellises olukorras ei saa väidetavalt kahju saanud isik tugineda isegi konkurentsiasutuste – kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise menetluses siduvale – otsusele. Sellisel juhul peab ta koguni esitama tõendid kartellikokkuleppe olemasolu kohta. Sellega seotud märkimisväärsed raskused nähtuvad kogemuslikult juba tõsiasiast, et praktikas *stand-alone*-kohtuasjad peaaegu puuduvad.
 - 30 Samal ajal on juhtudel, mil konkurentsiasutused ei sekku, nõuete esitamine eraõiguse kaudu ainus võimalus saavutada liidu õiguses sätestatud eesmärk kaitsta vaba konkurentsiga turukorraldust ja hoida ära võimalikud kartellikokkulepped, mis on ka üldsuse huvides olev eesmärk. Ametiasutuste piiratud suutlikkust konkurentsioiguse jõustamiseks arvestades on *stand-alone*-hagid seega hädavajalikud, mistõttu ei või *stand-alone*-hagi esitanud isikute olukorda võrreldes *follow-on*-hagi esitanud isikutega veelgi rohkem halvendada (vt juba kohtujurist Kokott'i 17. jaanuari 2019. aasta ettepanek kohtuasjas Cogeco, C-637/17, EU:C:2019:32, punkt 52).
 - 31 Oluline on ka see, et nõuete koondamine hoiab ära samade tõendite korduva kogumise ning ohu, et eri kohtud teevad ühe ja sama keerulise õigus- ja faktiküsimuse kohta lahknevad otsused.

- 32 Kui kaaluda huvi liidu õiguse tõhusa jõustamise vastu (käesolevas asjas: ELTL artikkel 101) ja tõhusust piirava riigisisese normi (käesolevas asjas: RDG) eesmärke, siis ilmneb, et liidu õiguse jõustamise huvil on selge ülekaal.
- 33 3. Lõpuks esineb kahtlusi selles, kas RDGst tulenev keeld koondada kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise nõuded vähemasti *stand-alone*-hagide puhul ei riku võimalike kahju saanud isikute õigust tõhusale õiguskaitsele (põhiõiguste harta artikli 47 esimene lõik; ELL artikli 6 lõige 3, EIÕK artikkel 13).
- 34 Õigus tõhusale õiguskaitsele eeldab tõhusat õiguskaitsevahendit, mis on tegelikult sobiv liidu õigusega kaitstud õiguspositsiooni jõustamiseks. Õigus tõhusale õiguskaitsele hõlmab igal juhul seda, et õiguskaitsevahend peab vastama tõhususe põhimõttele. See eeldab ka seda, et õigusabi taotlejat ei sunnita oma õiguste maksmapanekust loobuma liigsete finantsriskide tõttu. Seega ei või riigisisene õigus pakkuda ainuüksi selliseid õiguskaitsevahendeid, mis seavad õigusabi taotleja ohtu, et hagi tulemusel satub ta ebasoodsamasse olukorda, kui ta oleks olnud hagi esitamata jätmise korral (Euroopa Kohtu 15. aprilli 2008. aasta otsus *Impact*, C-268/06, EU:C:2008:223, punkt 51; 21. novembri 2002. aasta otsus *Cofidis*, C-472/00, EU:C:2002:705, punkt 34; 25. novembri 2008. aasta otsus *Heemskerk*, C-455/06, EU:C:2008:650, punkt 47, ja 24. märtsi 2009. aasta otsus *Danske Slagterier*, C-445/06, EU:C:2009:178, punkt 63).
- 35 Kõnealused nõuded ei ole aga täidetud, kui võimalikud kahju saanud isikud jäetaks ilma loovutamismudelil kui ainsast tõhusast õiguskaitsevahendist mass- ja eelkõige hajutatud kahju sissenõudmiseks ning neile jääks üksnes võimalus nõuda kahju hüvitamist individuaalsete hagide kaudu. Isegi kui nad seda teeksid, ületades „mõistlikku huvipuudust“, peaksid nad kandma majandusekspertide ja spetsialiseerunud õigusnõustajate kulud, mis on üldjuhul ebaproportsionaalselt suured võrreldes asjaomase üksikmenetluse hagi summaga. *Stand-alone*-menetluste puhul peaksid nad pealegi kõigepealt tõendama kartellikokkuleppe kui sellise olemasolu, seejärel laskma seda uurida ning lõpuks kohtumenetluses kirjeldama ja tõendama, millega on seotud märkimisväärsed kulud.